

Péter László öröksége: az újragondolt alkotmánytörténet
Fekete Balázs – Hörcher Ferenc

1. Ez év február 16-án az MTA TK JTI Interdiszciplinárs jogi kutatások csoportja és az MTA BTK FI Gyakorlati filozófia és eszmetörténeti kutatócsoportja folytatta műhelykonferencia sorozatát Péter László londoni történész munkásságának megvitatására és értékelésére.¹ Az újabb fordulót a korábbi konferencia kapcsán megélénkült érdeklődés hívta életre, és négy előadás hangzott el. Ezek közül az előadások közül hármat publikálunk a *Közjogi Szemle* e számában, és reményeink szerint Philip Barker, a londoni *UCL School of Slavonic and East European Studies* munkatársának előadása – mely az ősi alkotmányosság nyelvezetének a 18. század végén történő, a korszak európai nyelvezetét részben átvenni törekvő változásait mutatta be – is hamarosan megjelenhet magyarul.

2. E szám tanulmányai jól illeszkednek a 19. századi alkotmány történetének újraértékeléséről zajló – Péter László által elindított – diskurzusba.² Péter e témájú írásainak közös eleme a meggyökeresedett leegyszerűsítő sémák, gyakran közhelyszerű állítások felülvizsgálatának és újraértékelésének igénye. Ez a megközelítés termékeny szellemi feszültséget teremt a korábbi történészi értelmezések és Péter felfogása között, és ennek eredményei voltak olyan lényeges megállapítások, mint többek között az autokratikus jogelv és gyakorlatának kiemelése,³ vagy a magyarországi polgári társadalom fogyatékoságára vonatkozó megjegyzések.⁴ Mindhárom tanulmány ezzel az újragondolásra bátorító hozzáállással közelít a 19. századi alkotmánytörténet kérdéseire. Deák Ágnes tanulmányában az 1848-as áprilisi törvények 1860-as évekbeli érvényesülését vizsgálta konkrét egyedi példákra, az eredeti jogalkotói célok hatóság-igazgatási alkalmazását elemezve. Az áprilisi törvények egy részéről komoly alkotmányértelmezési kérdéseket vetettek fel, mivel az uralkodó nem ismerte el érvényességüket, másrészt a helyi szokásokkal is többször konfliktusba kerültek. Mindezek alapján Deák arra mutat rá, az áprilisi törvények érvényesülését valójában ekkorra már akadályozták a helyi szokásokat előtérbe állító alkotmányos tradíciók, és e probléma megítélése egyáltalán nem volt egyértelmű a kortársak körében sem, mivel az leginkább politikai nézőponttól függött. A szokásjogon alapuló hazai alkotmányos gondolkodás e tanulmányban említett problémáiról szól a Péter László tanítványának számító Martyn Rady nemrég megjelent monográfiája is.⁵

---

¹ Péter Lászlóról és munkásságáról, valamint az előző konferenciáról lásd: Hörcher Ferenc – Fekete Balázs: Péter László öröksége: a történeti alkotmány rekonstrukciója. Előzetes szerkesztői megjegyzések a *Közjogi Szemle* tematikus összeállítására. *Közjogi Szemle* 2015. 3. sz. 11–13. és Fekete Balázs – Hörcher Ferenc: Péter László öröksége: eszmetörténeti szemlélet az állam és a politika kutatásában. Előzetes szerkesztői megjegyzések a *Közjogi Szemle* tematikus összeállítására. *Közjogi Szemle* 2015. 4. sz. 9–12.

² Lásd pl. Péter László: Ország és királya a hatvanhetes kiegyezésben. In: Péter László: *Az Elbától keletre*. Osiris, Budapest 1998. 219–263. Péter László: Az 1868:XLIV. tc. „a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában” és a törvényhatóságok hivatalos nyelve. In: Péter: *Az Elbától keletre...* 264–273. ill. az egyelőre csak angol nyelven hozzáférhető tanulmánya az autokratikus jogelvről: László Péter: *The Autocratic Principle of the Law and Civil Right in Nineteenth-Century Hungary*. In: Miklós *Lojka* (ed.): *László Péter: Hungary's Long Nineteenth Century. Constitutional and European Traditions in a European Perspective. Collected Studies*. Brill, Leiden-Boston, 2012. 281–304.

³ Elemzéséhez lásd: Cieger András: Állam és állampolgár viszonya a dualizmus kori Magyarországon. Péter László nézetei az autokratikus jogelv működéséről. *Közjogi Szemle* 2015. 3. sz. 30-34.

⁴ Elemzéséhez lásd: Hörcher Ferenc: Péter László és a polgári társadalom Magyarországon. *Közjogi Szemle* 2015. 4. sz. 12-18.

⁵ Martyn Rady : *Customary Law in Hungary. Courts, Texts, and the Tripartitum*, Oxford University Press, Oxford, 2015.

Schweitzer Gábor Péter László vallásszabadságról és az állam és egyház elválasztásáról írt tanulmányából kiindulva rámutat a rendeleti szintű szabályozást lehetővé tevő autokratikus jogelv általános törvényi szabályozást torzító hatásaira, és azt nem csak a 19. századi alkotmányos életet meghatározó jelenségként fogja fel, hanem a magyar alkotmányos kultúra torzulásának korszak-független, a 20. században is nagy hatást gyakorló jellemzőjeként. Schweitzer érvelése szerint, noha a rendszerváltást követő törvényi szabályozás jó alapot kínált az egyházak és vallások egyenrangúságának megteremtéséhez, az alacsonyabb szintű szabályok – például a tábori lelkészekről szóló kormányrendelet – ezt több ponton is lerontották. E tekintetben nyilvánvalóan adódik a kérdés, hogy vajon a rendszerváltás idején új fejezetet nyitott magyar alkotmányos diskurzus miként reagált e kihívásra: az alkotmánybíróság mindenestre a maga részéről sok mindent tett e rossz beidegződés orvoslására.

Végül, de nem utolsó sorban Sente Zoltán tanulmányát kell megemlítenünk, mely a magyar közjog egyik gyakran hangoztatott – önképteremtő szerepet is betöltő – állítását, vizsgálja meg kimerítő eszmetörténeti részletességgel: a magyar és az angol közjogfejlődés párhuzamosságára vonatkozó hagyományos beszédmódot. A cikk címe – Az angol és magyar párhuzamos alkotmányfejlődés mítosza – is árulkodik a szerző kritikus álláspontjáról. Sente ezt a párhuzamosságot nem látja tudományos szempontból megalapozhatónak, hanem olyan illúzióknak tartja, mely a közjogi rendszer problémáinak elfedésére szolgált. E tekintetben felhívjuk az olvasó figyelmét egy klasszikus szövegre, a Péter László által is szívesen forgatott Concha Győző vonatkozó írásaira, többek között: Az angolos irány politikai irodalmunkban a múlt század végén, illetve: Egyéni szabadság és parlamentarizmus Angliában.⁶

3. E rövid összefoglalás véleményünk szerint meggyőzően mutatja be azt, hogy miért érdemes napjainkban is a Péter László által felvetett, a történeti alkotmányra, illetve a hazai jogszokásokra vonatkozó problémákkal részletesen foglalkozni. Péter megközelítése, amellyel, hogy művei rendkívül alaposak lévén számos alkotmánytörténeti részproblémára hívják fel a figyelmet, inspiráló lehet mindazok számára, akik nem kívánnak megelégedni a közjogtudomány egyszerű pozitivistá olvasatával, hanem szeretnék gazdagítani a hazai diskurzust mind elméleti, mind alkotmánytörténeti, mind pedig összehasonlító irányban, és ehhez felhasználhatónak vélnek más tudományágakat is, így akár a jogfilozófiát, akár pedig a politikai eszmetörténetet.

---

⁶ Concha Győző (1880): Az angolos irány politikai irodalmunkban a múlt század végén. Erdélyi Múzeum, 1880. (7. évf.) 2. sz., 33–44., illetve: Concha Győző: A konzervatív és a liberális elv. Válogatott tanulmányok, 1872–1927. Attraktor, Máriabesnyő-Gödöllő, 2005., 57–80. A kérdés újabb szakirodalmi feldolgozásából lásd például: Pócza Kálmán: A kormányzás angol mintája, Politikatudományi Szemle, 2013/1, 47–67., Szabadfalvi József: Angolszász hatások a második világháború előtti magyar jogbölcséleti gondolkodásban. Állam- és Jogtudomány, 1999/1–2. 51–88. o.; Szabó Miklós (szerk.): Portrévázlatok a magyar jogbölcséleti gondolkodás történetéből. Miskolc, Bíbor Kiadó, 1995.; Cs. Kiss Lajos: Az angol társadalom- és jogelmélet a magyar jogfilozófia hagyományban. Világosság 2002/10–12. 108–111. o.